

geografska proučevanja in regionalno geografska problematika

VPLIV ŠOLSKE IZOBRAZBE NA ODNOS DO

ONESNAŽENOSTI OKOLJA^x

Dover Andreja, Furlan Karmen, Lipar Irena, Plut Dušan^{xx}

Leta 1980 je bila v Sloveniji izvedena anketa s 27 vprašanji, ki naj bi pokazala, koliko v vsakdanjem življenju prebivalci Slovenije razmišljajo o onesnaženosti okolja. Odgovori vzorčno izbranih anketirancev iz različnih krajev v Sloveniji (Ljubljana, Maribor, Celje, Izola, Semedela, Brozovci - Prekmurje, Vinica) naj bi skušali pokazati, kakšen je odnos Slovencev do onesnaženosti okolja. Obdelava rezultatov ankete je po razvrstitvi v mestna in podeželska naselja pokazala, da se mestni prebivalci bolj zanimajo za probleme onesnaženosti, vendar se tudi podeželski prebivalci vse bolj zanimajo za okolje, v katerem živijo.

Poskušali bomo prikazati, v kolikšni meri stopnja šolske izobrazbe vpliva na odnos do onesnaženosti okolja. Od 200 anketiranih oseb v 25 različnih slovenskih krajih je bilo 66 takih, ki imajo nedokončano ali dokončano osnovno šolo, 91 s srednjo ter 43 oseb z višjo ali visoko izobrazbo. Večina anketirancev z osnovno šolo je doma na podeželju. Zato se le 37,9 % teh ljudi stalno zanima za onesnaženost okolja v kraju bivanja.

Tabela 1: Zanimanje za onesnaženost okolja v kraju bivanja

	Osnovna šola		Srednja šola		Višja, visoka šola		Skupaj	
		%		%		%		%
a	25	37,9	41	45,0	27	62,8	93	46,5
b	35	53,0	44	48,4	15	34,9	94	47,0
c	6	9,1	6	6,6	1	2,3	13	6,5
	66	100	91	100	43	100	200	100

Legenda: a - da, stalno
b - da, občasno
c - ne

^x Referat je izvleček rezultatov ankete, opravljene v okviru usmeritve "Varstvo okolja" na PZE za geografijo FF v Ljubljani v šol. letu 1980/81 in raziskovalne naloge "Preobrazba geografskega okolja v Beli krajini" pri Inštitutu za geografijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani

^{xx} Dover Andreja, štud. geog., Furlan Karmen, štud. geog., Lipar Irena, štud. geog., mag. Dušan Plut, asistent PZE za geografijo, Filozofska fakulteta, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 13, glej izvleček na koncu Obzornika

Od skupno 91 anketirancev s srednjo izobrazbo se za onesnaženost v domačem kraju stalno zanima 45,0 %. Najvišji odstotek pa je pri ljudeh z višjo in visoko izobrazbo, in sicer 62,8 %. Le-ti živijo in delajo v večjih krajih in so tako neposredno mnogo bolj prizadeti z najrazličnejšimi oblikami onesnaženosti okolja, največkrat sta to onesnažen zrak in voda. Stalno se torej za onesnaženost okolja v kraju bivanja zanima 48,6 % vprašanih, občasno pa 45,4 %. Le 2,3 % anketiranih z višjo ali visoko izobrazbo se ne zanima za onesnaženost v kraju bivanja, s srednjo šolo je takih 6,6 % in z osnovno 9,1 %. Zanimiva je primerjava teh odgovorov z odgovori, ki so jih pri isti anketi dali anketirani na vprašanje, če se s pomočjo sredstev javnega obveščanja zanimajo za probleme onesnaženosti okolja po svetu. Stalno zanimanje pokaže 48,6 % anketiranih. Glede na izobrazbo ni velikih razlik med deležem tistih z osnovno oz. visoko šolo. 43,9 % anketiranih ljudi z osnovno šolo se stalno zanima za onesnaženost okolja po svetu. S srednjo šolo je takih 50,5 % vprašanih oseb, z visoko pa 51,2 %. Vidimo, da je razlika med tistimi z osnovno in temi z visoko šolo le 7 %, medtem ko je bila pri prejšnjem vprašanju kar 25 %. Onesnaženosti okolja po svetu ne spremlja 7,6 % z osnovno in 5,5 % s srednjo šolo, anketirani z višjo ali visoko izobrazbo pa vsi stalno ali občasno spremljajo onesnaženost okolja po svetu.

Na vprašanje glede stopnje onesnaženosti v Sloveniji 78,6 % vprašanih meni, da je močno onesnaženo okolje le v posameznih krajih oziroma pokrajinah. Če pogledamo po izobrazbi, se je za tak odgovor odločilo 74,3 % ljudi z osnovno šolo, 78,0 % s srednjo in 83,7 % z višjo ali visoko šolo. Vendar pa kar 9,3 % vprašanih misli, da je okolje povsod močno onesnaženo, predvsem je takih misli 13,2 % ljudi s srednjo in 11,6 % z visoko izobrazbo ter 3 % z osnovno šolo.

Čeprav samo dva mislita, da je okolje v Sloveniji čisto, pa pri konkretnem vprašanju - kateri so najbolj onesnaženi kraji v Sloveniji - dobimo zelo visok odstotek tistih, ki ne poznajo niti enega. Takih je kar 27,1 %. Od tega je 37,9 % ljudi z osnovno šolo, 15,4 % s srednjo in lahko rečemo neverjetno visok delež z višjo ali visoko izobrazbo - 27,9 %. Vprašani so kot najbolj onesnažene kraje v Sloveniji navedli Celje, Ljubljano in Jesenice, glede na izobrazbo pa ni bistvenih razlik.

Kot najbolj perečo obliko onesnaženosti so vprašani navedli onesnaženost voda. Tako je menilo 38,9 % vseh ali 33,3 % ljudi z osnovno, 46,1 % s srednjo in 37,2 % z visoko izobrazbo. Onesnažen zrak je najbolj pereče vprašanje za 28,8 % vprašanih. Zanimivo je, da je kar 42,4 % vprašanih z osnovnošolsko izobrazbo navedlo kot najbolj pereč problem v Sloveniji onesnaženost ozračja, čeprav jih večina ne živi v mestih z onesnaženim zrakom. Obenem pa je presenetljivo, da je le 3 % vprašanih z osnovno šolo menilo, da je največji problem gradnja na obdelovalnih površinah, med vprašanimi z višjo in visoko šolo pa je tako odgovorilo 7 %.

Tri četrtine vprašanih je menilo, da je poglaviten onesnaževalec okolja v Sloveniji industrija, vendar le 62,6 % vprašanih s srednjo izobrazbo, ki so v glavnem zaposleni ravno v industriji!

Čeprav se divja odlagališča smeti ne pojavljajo v mestih, jih ima za najbolj pe-rečo obliko onesnaženosti okolja 23,3 % ljudi z višjo ali visoko izobrazbo, 23,1 % s srednjo in samo 13,6 % z osnovno šolo.

Kar 59,1 % anketirancev z osnovnošolsko izobrazbo je odgovorilo, da jih one-snaženost okolja ne moti. Ta odstotek je bil pri anketirancih s srednješolsko izobrazbo še višji in je znašal 60,4 %. Pri anketirancih z višjo in visoko izobraz-bo pa 55,8 %. Na to vprašanje se naslanja vprašanje: "Ali ste že razmišljali, da bi se zaradi onesnaženosti okolja odselili iz sedanjega kraja bivanja?" Kar 87,9 % anketirancev z osnovnošolsko izobrazbo ni razmišljalo, da bi se zaradi onesna-ženosti okolja izselili. O tem pa je že razmišljala četrtnina vprašanih z višjo ali visoko izobrazbo in petina s srednjo šolo.

Tabela 2: Razmišljanje o izselitvi zaradi onesnaženosti okolja

	Osnovna šola		Srednja šola		Višja, visoka šola		Skupaj	
		%		%		%		%
a	8	12,1	20	22,0	11	25,6	39	19,5
b	58	87,9	71	78,0	32	74,4	161	80,5
	66	100	91	100	43	100	200	100

Legenda: a - razmišljaj
b - ni razmišljaj

Pri vprašanju, če dovolj storimo za zaščito okolja, jih je bilo kar 80,3 % z osnovnošolsko izobrazbo mnenja, da storimo premalo. Delež je pri anketiran-cih s srednjo, višjo in visoko šolo še višji in znaša kar 98 %.

Med predlaganimi splošnimi ukrepi na področju varstva in urejanja okolja se jih največ ogreva za ostrejšo in doslednejšo kaznovanje onesnaževalcev (42 %) in večji vzgojno-izobraževalni poudarek (40 %).

Tabela 3: Predlagani splošni ukrepi na področju varstva in urejanja okolja

	Osnovna šola		Srednja šola		Višja, visoka šola		Skupaj	
		%		%		%		%
a	24	36,4	33	36,3	23	53,5	80	40,0
b	28	42,4	42	46,2	14	32,6	84	42,0
c	4	6,1	4	4,4	3	6,9	11	5,5
d	8	12,1	4	4,4	1	2,3	13	6,5
e	2	3,0	8	8,8	2	4,7	12	6,0
	66	100	91	100	43	100	200	100

Legenda: a - večji vzgojno-izobraževalni poudarek
b - ostrejšo kaznovanje onesnaževalcev
c - začasno prenehanje obratovanja tovarn, ki najbolj ogrožajo okolje
d - stalno zbiranje denarja vseh zaposlenih za čisto in zdravo okolje
e - predlogi

Zanimivo je, da se kar 53,5 % vprašanih z višjo in visoko izobrazbo najbolj navdušuje za vzgojno-izobraževalno delo, le 2,3 % pa za stalno zbiranje denarja vseh zaposlenih za čisto in zdravo okolje, medtem ko je takih pri vprašanih z osnovnošolsko izobrazbo nad 12 %! Na konkretno vprašanje glede deleža osebnega dohodka, ki ga je anketirani pripravljeno redno mesečno prispevati za čisto in zdravo okolje, smo dobili zelo različne odgovore. Zanimivo je podčrtati, da jih je le 5 % pripravljenih prispevati več kot 100 din mesečno. Več kot tretjina jih iz različnih razlogov ni pripravljena prispevati denarja za čisto in zdravo okolje, ostali pa bi mesečno prispevali od 10 do 100 din. Razumljivo je, da so vprašani z višjo izobrazbo in višjim dohodkom pripravljeno prispevati nekoliko večji delež osebnega dohodka.

Na vprašanje, kaj bi storili, če bi opazili lokalne pojave onesnaževanja, je 73 % anketiranih odgovorilo, da bi opozorili onesnaževalca in če bi z onesnaževanjem nadaljeval, bi obvestil pristojne organe. Tako je odgovorilo 74,3 % anketirancev z osnovno šolo, 68 % s srednjo šolo in 76,7 % z višjo in visoko šolo.

Pri vprašanju, kako bi kaznovali onesnaževalca, če bi prišlo do pomora rib v reki, bi 23,8 % anketiranih izreklo strog opomin delavcu, ki je bil za to odgovoren. Najvišji odstotek zavzemajo anketirani z osnovno šolo (33,3 %), najnižjega pa anketirani z višjo in visoko šolo (13,9 %). Iz tega bi lahko sklepali, da anketirani menijo, da bi bil strog opomin dovolj, da v prihodnje ne bi več prihajalo do onesnaževanja. Velik delež anketiranih (26,5 %) pa meni, da je kriva delovna organizacija in ne delavec. Onesnaževalca v tovarni bi z večjo denarno ali celo zaporno kaznijo kaznovali vprašani z višjo in visoko izobrazbo.

Iz odgovorov na vprašanje, kdo naj bi plačeval škodo, ki nastaja zaradi izpusta plinov v ozračje in odpadnih voda v reke, lahko sklepamo, da se anketirani zavedajo ekološke ali ekonomske škode zaradi onesnaženja, saj le 3,1 % anketiranih meni, da gre le za majhno škodo. Večina meni, da bi morala biti plačnik škode delovna organizacija, ki onesnažuje (68,8 %), le 5,3 %, da bi morala škodo plačati občina, 22,1 % anketiranih pa, da naj bi del sredstev prispevala delovna organizacija, del pa širša družbena skupnost, kar bi bilo tudi najbolj sprejemljivo, saj tovarna ne obstaja sama zaradi sebe, temveč zaradi potreb celotne družbe.

Zanimivo je, kako so se anketiranci odločili pri vprašanju ali je problematika o onesnaževanju okolja dovolj prisotna v vzgojno-izobraževalnih programih. Slaba polovica vprašanih z osnovnošolsko izobrazbo je odgovorila, da je problematika zadovoljivo prisotna v šoli. Več kot štiri petine vprašanih z najmanj srednjo šolo pa meni, da je ta problematika premalo prisotna. Pri navedenem vprašanju je prišlo do največje razlike pri odgovorih razvrščenih po izobrazbi vprašanih.

Tabela 4: Prisotnost problematike o onesnaženju okolja v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in programih

	Osnovna šola		Srednja šola		Višja, visoka šola		Skupaj	
		%		%		%		%
a	32	48,5	12	13,2	5	11,6	49	24,5
b	33	50,0	76	83,5	38	88,4	147	73,5
c	1	1,5	3	3,3			4	2,0
	66	100	91	100	43	100	200	100

Legenda: a - zadovoljivo prisotna
 b - premalo prisotna
 c - ni odgovora

85,3 % anketirancev meni, da bi bilo potrebno posebno pozornost v vzgoji za čisto človekovo okolje nameniti že v osnovni šoli, glede razvrstitve odgovorov po izobrazbi pa ni bistvenih razlik.

Za uvedbo posebnega predmeta, posvečenega problemom urejanja in varstva okolja se najbolj ogrevajo vprašani z osnovnošolsko izobrazbo (48,5 %). Vprašani s srednješolsko (71,4 %) in višjo ali visoko izobrazbo (86,1 %) pa smatrajo, da bi navedeno snov lahko izčrpeje obravnavali v okviru obstoječih problemov. Le slabih 5 % vseh vprašanih pa je odgovorilo, da so učne obveznosti že tako velike, da ni dovolj časa še za nekoliko podrobnejšo obravnavo varstva in urejanja okolja.

Več kot polovica vprašanih je odgovorila, da se bo onesnaženost okolja pri nas v bodočnosti še povečala (62,5 %) oziroma ostala na isti ravni (11 %). Samo vsak peti vprašani pa gleda v bodočnost bolj optimistično, glede izobrazbe pa ni bistvenih razlik.

Čeprav je na osnovi vzorčno izbrane populacije težko dati točne zaključke, nam primerjava odgovorov le daje dokaj zanesljivo podobo o odnosu do onesnaženosti glede na izobrazbo vprašanih. Večina prebivalcev Slovenije se stalno ali vsaj občasno zanima za problematiko varstva in urejanja človekovega okolja doma in po svetu, nekoliko večje je zanimanje pri prebivalcih z višjo stopnjo izobrazbe. Slovenija je po mnenju anketiranih že dokaj močno onesnažena, vsak četrti z višjo ali visoko izobrazbo pa je že razmišljal, da bi se zaradi onesnaženega okolja odselil. Med splošnimi družbenimi ukrepi na področju varstva in urejanja okolja predlagajo zlasti ostrejšo kaznovanje onesnaževalcev in večji vzgojno-izobraževalni poudarek, za kar se še posebno ogrevajo anketirani z višjo in visoko izobrazbo. Še vedno pa je skromna osebna pripravljenost (finančna) pri reševanju perečih ekoloških problemov. Vprašani z višjo izobrazbo se še posebno zavedajo skromne prisotnosti ekološke problematike v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, ki bi morala biti obravnavana v okviru obstoječih predmetov.

Primerjava z že analiziranimi odgovori razvrščenimi glede na mesto bivanja

anketiranih (mesto - podeželje) pa pokaže, da je pri odnosu do onesnaženosti okolja bolj pomembno dejstvo, v kakšnem okolju živi anketiranec kot njegova izobrazba, čeprav je pri delu vprašan opaziti tudi razliko pri odgovorih, ki je med drugim pogojena tudi z izobrazbo.

Literatura

- Černe F.,-Genorio R., 1976, Onesnaženje okolja v Ljubljani, Seminarska naloga na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, Ljubljana.
- Hagget P.,-Chorley R., 1969, Network Analysis in Geography, London.
- Lah A., 1973, Makrosistemi in okolje, Kranj-Ljubljana.
- Plut D., 1980, Preobrazba geografskega okolja v Beli krajini - 3.del, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- Špes M., 1976, Geografski aspekti degradacije okolja na primeru Celja, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, Ljubljana.